

NISHOTIYNING "HUSNU DIL" DOSTONIDA TIMSOLLAR OLAMI VA RAMZIYLIK.

Akbarova Husnidaxon

Farg'ona davlat universiteti Filologiya fakulteti

o'zbek tili yo'nalishining 3-bosqich 23.88-guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Nishotiyning “Husnu dil” dostonida qo‘llangan timsollar olami, obrazlarning ramziy ma’nolari, badiiy g‘oya va axloqiy-didaktik mazmunning timsollar orqali ifodalanishi tahlil qilinadi. Asarda Husn va Dil obrazlari orqali insoniy komillik, axloqiy poklik, nafs va ruh kurashi kabi masalalar yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Nishotiy, Husnu dil, timsollar, ramziylik, majoz, tasavvuf, Husn obrazi, Dil obrazi, nafs, aql, ishq, ma’naviy komillik, badiiy timsollar tizimi, ruhiy poklanish, mumtoz adabiyot.

Аннотация: В данной статье анализируется мир символов и аллегорий в поэме Нишотия «Хусну дил». Рассматриваются художественные образы, их символическая нагрузка, а также нравственно-дидактическая идея произведения, воплощённая через противостояние души и земных страстей.

Ключевые слова: Нишотий, «Хусну дил», символы, аллегория, художественные образы, суфизм, образ Хусна, образ Диля, nafs, разум, любовь, духовное совершенствование, внутреннее очищение, классическая литература.

Annotation: article explores the symbolic world in Nishotiy’s poem “Husnu dil”. It examines the main allegorical characters, their symbolic meanings, and the moral-philosophical ideas expressed through the struggle between the spiritual and the earthly dimensions of human nature.

Keywords: Nishotiy, Husnu dil, symbols, symbolism, allegory, artistic imagery, Sufism, Husn character, Dil character, nafs (ego), reason, divine love, spiritual perfection, inner purification, classical literature.

Kirish

Nishotiy o‘zbek mumtoz adabiyotining o‘ziga xos vakillaridan bo‘lib, uning “Husnu dil” dostoni Sharq adabiy an‘analaridagi ramziy-majoziy talqinni davom ettiradi. Asarda insonning ichki kechinmalari, ruhiy poklanish, nafs va komillik o‘rtasidagi kurash badiiy timsollar yordamida yoritilgan. Doston tasavvufiy mazmun bilan sug‘orilgan bo‘lib, ramziylik uning asosiy badiiy tamoyillaridan biridir.

Asar kompozitsiyasida ramziylikning o‘rni.

“Husnu dil” dostonida voqealar tashqi syujet orqali emas, balki ramzlar yordamida ochiladi. Dostonning bosh qahramonlari – Husn va Dil – real shaxs emas, balki insonning ikki olamini bildiradi: Husn – go‘zallik, nafosat, jismoniy olam timsoli; Dil – qalb, ruh, ichki komillik timsoli. Ularning o‘zaro munosabati – ruh va jism uyg‘unligi, komillikka erishish jarayoni sifatida talqin qilinadi.

“Husn” timsoli. Husn obrazi faqat tashqi chiroyning emas, balki borliqdagi ilohiy go‘zallikning timsolidir. U shuningdek, dunyoviy jozibalar, nafislik va insonni o‘ziga tortadigan moddiy olamning ifodasini beradi. Muallif tasvirida Husn: joziba va fano olami; dunyo sinovi; odamning ko‘zini o‘ziga qaratib, uni olam sirlaridan chetlatib qo‘yuvchi kuch sifatida beriladi. Bu tasvirlar orqali Nishotiy go‘zallikning ikki qirrasini – maqtovg‘a sazovor tarafini ham, aldovchan tomonini ham ko‘rsatadi. “Dil” timsoli-Dil – dostonning markaziy ramzi bo‘lib, inson qalbi; poklik va haqiqat izlovchi ruh; ilohiy nurni izlovchi botiniy olam; nafs bilan kurashuvchi iroda. Dilning bosh maqsadi – go‘zallikni idrok etish, ammo faqat tashqi go‘zallikka emas, balki haqiqiy, ma’naviy husnga yetishishdir. Nafs, aql va ruh timsollari- dostonda Dil yolg‘iz emas. Uning shakllanish jarayonida boshqa timsollar ham faol ishtirok etadi: Aql – yo‘l ko‘rsatuvchi murshid; Nafs – dushman obrazida, Dilning komillikka yetishishiga to‘sqinlik qiluvchi kuch; Ishq – ruhiy yangilanishni boshlovchi ilohiy quvvat. Bu uchlik Sharq adabiyotida qadimdan mavjud bo‘lgan ramziy tizim bo‘lib, Nishotiy uni o‘ziga xos shaklda uddaburonlik bilan qo‘llaydi.

Asarda ramziy makon va voqealar. “Husnu dil”da voqealar sodir bo‘ladigan makonlar ham ramziy mazmunga ega: Bog‘ – qalbning uyg‘onish manbai; Jang maydoni

– nafs va ruh kurashining tasviri; Safar – komillikka eltuvchi ma’naviy yo‘l. Bu makonlar orqali Nishotiy inson hayotining ichki bosqichlarini tasvirlaydi. Ramziylikning axloqiy-didaktik mazmuni Lirik-falsafiy mazmunning markazida insonning o‘zini anglash jarayoni turadi. Doston o‘quvchini quyidagi g‘oyalarga yetaklaydi: tashqi go‘zallik – vaqtinchalik, haqiqiy husn – ma’naviy poklik. Ruhiy komillikka yetishish uchun nafsni yengish lozim. Ishq – insonni yuksaltiradigan kuch; ammo u majoziy emas, haqiqiy, ilohiy ishq bo‘lishi kerak. Aql – yo‘l ko‘rsatuvchi nur; u holda Dil adashmaydi.

Xulosa

Nishotiyning “Husnu dil” dostoni o‘zbek mumtoz adabiyotidagi eng yuksak ramziy asarlardan biridir. Undagi timsollar inson ruhiyatining tarovati, komillikka intilish jarayoni va ma’naviy poklanish yo‘lini obrazlar orqali ochib beradi. Asarda Husn va Dil o‘rtasidagi majoziy munosabat Sharq adabiyotiga xos tasavvufiy tafakkurning yorqin namunasidir.

Shuning uchun doston nafaqat badiiy ahamiyatga ega, balki falsafiy, ma’naviy-ma’rifiy jihatdan ham katta qadriyat bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Nishotiy. Husnu dil. – Toshkent: Mumtoz adabiyot nashriyoti.
2. Karimov B. O‘zbek mumtoz adabiyotida ramziy tasvir. – Toshkent, 2010.
3. Quronov D., Mamajonov Z., Shermuhammedov S. Adabiyotshunoslik asoslari.
4. Abdug‘afurov A. Tasavvuf va o‘zbek adabiyoti. – Toshkent, 2003.
5. Fitrat A. Adabiyot qoidalari. – Toshkent.